

The importance of improving students' self-study skills

Feruza ERGASHOVA¹, Rakhimjon SHODIYEV²

Tashkent University of Applied Sciences

ARTICLE INFO

Article history:

Received April 2024

Received in revised form

10 May 2024

Accepted 25 May 2024

Available online

25 June 2024

Keywords:

independent education,
effective educational
activity,
creative activity,
independent thinking,
credit-module system,
self-study.

ABSTRACT

The article is devoted to the analysis of the importance of independent education in the development of critical thinking and creative abilities of students. The main focus is on how independent learning contributes to the mastery of scientific materials, the formation of a unique learning style, as well as the development of the ability to think independently and express one's thoughts. The article emphasizes the role of independent education in the social, emotional and spiritual development of students, which is necessary for solving complex life problems and active participation in public life. Methods and approaches are considered that allow students to independently find solutions to problems, increasing their worldview and creativity.

2181-3701/© 2024 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-3701-vol2-iss1/S-pp570-575>

This is an open-access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Talabalarda mustaqil ta'lim ko'nikmalarini takomillashtirishni ahamiyati

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

mustaqil ta'lim,
samarali o'quv faoliyati,
ijodiy faoliyat,
mustaqil fikrlash,
kredit-modul tizimi,
o'z-o'zidan o'rganish.

Ushbu maqolada mustaqil ta'limning muhimligi talabalarining o'z o'qish yo'li bo'yicha rivojlanishi, ilmiy materiallarni o'rganishi, o'zining fikrlarini ifoda qilishi, mustaqil fikrlash va yondashuvlar topishi, insonlarning ijodiy, ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishlarini ta'minlash, yangi muammolar va muhim masalalar bilan munosabatda bo'lish, ijodiy yondashuvlar topishi, hayotdagi muammolarini hal qilish, dunyo qarashlarini oshirish va ijodiy yondashuvlar topishdagi ahamiyati haqida ma'lumot berilgan.

¹ Senior teacher, Foreign Languages Department, Tashkent University of Applied Sciences.

² Senior teacher, Foreign Languages Department, Tashkent University of Applied Sciences.

Важность совершенствования навыков самостоятельного обучения у студентов

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

самостоятельное образование, эффективная учебная деятельность, творческая деятельность, самостоятельное мышление, кредитно-модульная система, самообучение.

Статья посвящена анализу значимости самостоятельного образования в развитии критического мышления и творческих способностей учащихся. Основное внимание уделено тому, как самостоятельное обучение способствует освоению научных материалов, формированию уникального стиля обучения, а также развитию умения самостоятельно мыслить и выражать свои мысли. В статье подчеркивается роль самостоятельного образования в социальном, эмоциональном и духовном развитии учащихся, что необходимо для решения сложных жизненных задач и активного участия в общественной жизни. Рассматриваются методы и подходы, которые позволяют учащимся самостоятельно находить решения проблем, повышая их мировоззрение и творческий потенциал.

Bugungi kundagi ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlar talabalarni mustaqil fikrlashini rivojlantirish, individual ta'lim traektoriyalariga asoslangan, talabalarda kreativ fikrlash, amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga oid muammolarni bartaraf etishga qaratilgandir. Oliy ta'lim muassasalarida bu vazifalarni amalga oshirishga bosqichma-bosqich o'tish rejalashtirilgan. Oliy ta'limning asosiy vazifasi o'z-o'zini rivojlantirish, o'z-o'zini tarbiyalash va innovatsiyalarga qodir bo'lgan mutaxassisning ijodiy shaxsini shakllantirishdir. Ilm fan jadal suratlar bilan rivojlanib borayotgan hozirgi zamonda barcha ma'lumotlarni faqat dars mashg'ulotlari davomida yetkazib berish biroz mushkul.

Mustaqil ta'lim juda muhim bo'lib, bu jamoa va insonning rivojlanishida asosiy ahamiyatga ega. Mustaqil ta'lim – bu o'z-o'zidan o'rganish va bilimni olish jarayoni, ma'rifiy, ijodiy va ijtimoiy rivojlanish uchun eng samarali usul.

“Oliy talim muassasalarida kredit-modul tizimida talabalarining mustaqil ta'limini tashkil etish va nazorat qilish bo'yicha yo'riqnoma” ishlab chiqilgan bo'lib, mazkur yo'riqnoma O'zbekistan Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 31-dekabrda “Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini tashkil etish bilan bog'liq tizimni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi 824-son Qarori hamda Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2021-yil 16-iyuldagi “Oliy ta'limning davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida”gi 311-son buyrug'i asosida ishlab chiqilgan. Ushbu yo'riqnomaga asosan, mustaqil ta'lim bu – o'quv materialini mustaqil o'zlashtirish, murakkablik darajasi turlicha bo'lgan topshiriqlar, amaliy vazifalarni auditoriya hamda auditoriyadan tashqarida ijodiy va mustaqil bajarish asosida nazariy bilim, amaliy ko'nikma va malakalarni shakllantirishga qaratilgan tizimli faoliyatdir. Talabalarining mustaqil ta'limni tashkil etishdan asosiy maqsad fan (modul) bo'yicha o'zlashtirilgan bilimlarni mustahkamlash, boyitish, amaliy ko'nikma va malakalarni takomillashtirish, axborot bilan ishlash, o'z-o'zini rivojlantirish, kognitiv, kreativ, hamkorlikda ishlash kompetentsiyalarini shakllantirishdan iboratdir. Talabalar mustaqil ta'limining asosiy

vazifasi mustaqil ravishda ma'lumotlar topish usuli bilan bilim olishni rivojlantirish, o'quv jarayoniga ijodiy yondashishga faol qiziqishni shakllantirishdan iborat.

Mustaqil ta'lim o'rganuvchiga o'z mehnatini o'zlashtirish, o'z fikrlarini ifoda qilish, muammoni hal qilish va yangi yondashuvlar topish hamda bu, tarbiya tizimlaridan o'z-o'ziga yarashgan o'qish va o'rganish uslubidir. Insonning o'zini o'zlashtirishi va dunyo bilan yaqinlashishi, ijodiy potentsialini rivojlantirish va yangi texnologiya- larni qabul qilish imkoniyatini beradi. Shuningdek, har bir shaxsning o'zining qat'i nazoratida o'zini rivojlantirish imkoniyati va o'z bilim va ko'nikmalarini oshirish uchun o'z tajribasini oshirish imkoniyati bor. Mamlakatimizda ta'lim tizimini rivojlantirish, har tomonlama yetuk va barkamol avlodni shakllantirish, ta'lim sohasida eng malakali kadrlarni yetishtirishga katta e'tibor berilmoqda. Negaki, sifatli ta'lim taraqqiyotning garovidir.

Mustaqil ta'limning muhimligi talabalarining o'z o'qish yo'li bo'yicha rivojlanishini, ularni o'zlarining o'zlashtirishlariga va shaxsiy xarakterlarini shakllantirishiga yordam beradi. Mustaqil ta'lim tushunchasi, talabalar uchun ilmiy materiallarni o'rganishdan ko'ra, o'zlarining o'z ishlarini o'rganish, o'zining fikrlarini ifoda qilish, savollar qilish va muammolarni yechishga o'rgatadi. Bu, ularning o'zining o'zlashtirishlariga va g'oyalariga ishonishlarini rivojlantiradi va ularning mustaqil fikrlash va yondashuvlar topishlari uchun asos tashkil etadi. Mustaqil ta'lim, o'quvchilarga ijodiy va tajribaviy o'rganish usullarini qo'llab-quvvatlash, ularning o'zlarini o'zlashtirish va fikrlarini ifoda qilish xususiyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Ular o'z o'qishlariga va dunyoqarashlariga oid savollar qilish, masalalar va muammolarni hal qilish, o'zlarining fikrlarini izchil ko'rsatish va ularning ijodiy potentsiallarini o'zlarini ajratib olishda ishonch qilishga yo'l ochadi [2. 17 b].

Umuman olganda, mustaqil ta'lim talabalarga o'zlarini o'rganishlariga va shaxsiy rivojlanishlari uchun muhim usullarni o'rganish imkonini beradi. Bu, ularning o'zlarining hayotdagi muammolarini hal qilish, dunyoqarashlarini oshirish va ijodiy yondashuvlar topishda katta ahamiyatga ega.

Mustaqil ta'lim, insonlarning o'z fikrlarini va maqsadlarini qanday o'rnatish va ijro etishini o'rganishda muhim ahamiyatga ega. Bu, ularning o'zlarini o'zlashtirishlari va shaxsiy rivojlanishlari uchun keng imkoniyatlar yaratishga yordam beradi. Mustaqil ta'lim, o'quvchilarga o'zlarining o'zlashtirishlariga, fikrlarini ifoda qilish va ijodiy yondashuvlar topishga o'rganishda o'zgaruvchi bo'lgan, shuningdek, ularning o'zlarining dunyoga qanday qarashlarini va qiziqishlarini kuchaytiradi. Mustaqil ta'lim jarayoni o'quvchilarning o'zlarining o'zlashtirishlariga yo'l qo'ymaydi, balki ularni o'zlarini o'zlashtirishlari va maqsadlariga yo'naltiradi. Bu, ularni o'zlarining fikrlarini va g'oyalarini ifodalash, yangi yondashuvlar qidirish va o'zlarining shaxsiy rivojlanishlarini ta'minlashda o'zlarini ishonchga tushiradi. Mustaqil ta'lim, o'quvchilarga ilmiy materiallarni o'rganish va sinflardagi o'qituvchilar bilan suhbatlashishning ortiqcha o'rin beradi. Ular o'zlarining fikrlarini ifodalash va izchil maqolalar yozishda, savollarga javob topishda va yangi yondashuvlar qidirishda qo'llaniladigan va samarali usullar o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladi. O'quvchilar mustaqil ta'lim orqali o'zlarining o'zlashtirishlari, fikrlarini izchil ifodalash, ijodiy yondashuvlar topish va muammolarni hal qilishda ishonchli bo'lishadi. Bu, ularning o'zlarini o'zlashtirishlari va shaxsiy rivojlanishlari uchun keng imkoniyatlar yaratishda muhim ahamiyatga ega. Umuman olganda, mustaqil ta'lim o'quvchilarga o'zlarini o'zlashtirishlariga yordam beradi va ularni ijodiy va ma'naviy rivojlanishlarini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Bu, ularning o'zlarining

fikrlarini va g'oyalarini ifodalash, yangi yondashuvlar qidirish va o'zlarining shaxsiy rivojlanishlarini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Ta'limning sifatliiligi ta'minlashda rol o'ynaydigan asosiy jabhalardan biri bu mustaqil ta'limdir. Shu bois ham bugun yurtimizdagi barcha oliy ta'lim muassasalarida mustaqil ta'lim soatlarini tashkil etishga alohida diqqat qaratilyapti. Mustaqil ta'limning o'quv jarayoni sifatini oshirishda roli benihoya katta. Negaki, pedagogdan tayyor ma'lumotlarni olib o'rgangandan ko'ra mustaqil faoliyat jarayonida olgan bilimni o'zlashtirish ancha yaxshi natija beradi [1.114b].

Shu sababli mustaqil ta'lim turi joriy qilingan bo'lib, u o'quvchi va talabalarni darsdan tashqari izlanishga va o'z ustida ishlashga undaydi, ularda ijodkorlik, mustaqil fikrlash va mustaqil izlanish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Oliy ta'lim muassasalarida mustaqil ta'lim jarayonini amalga oshirishda tizimli ishlarni yo'lga qo'yish, talabalarni mustaqil ishlashga o'rgatish ijodiy va ijtimoiy faol, ijtimoiy-siyosiy hayotda mustaqil ravishda o'z o'rnini topa olish malakasiga ega bo'lgan, istiqboliy vazifalarni qo'yish va hal qilish qobiliyatiga ega bo'lgan kadrlarning yangi avlodini shakllantirishga asos bo'ladi. Mustaqil ta'lim talabalarning nazariy bilimlarini mustahkamlashga mavzularni tushunishga qobiliyatini maksimal darajada rivojlanishiga, umumiy dunyoqarashlini kengaytirishga yordam beradi.

Talabalar darsdan tashqari vaqtda mustaqil ilmiy-tadqiqot ishlarini olib boradilar. O'zlari uchun kerakli bo'lgan materiallar, kitoblar, o'quv qo'llanmalarni izlaydilar. Bu jarayon talabalarda har bir ishga katta mas'uliyat bilan yondoshish ko'nikmasini shakllantiradi. Mustaqil ta'limning maqsadi kelajakdagi mutaxassislik yo'nalishi bo'yicha fundamental bilimlarni, kasbiy ko'nikmalarni, ijodiy va ilmiytadqiqot faoliyatida tajribani, ta'lim va kasbiy muammolarga ijodiy yondoshishni shakllantirishga qaratilganligi bilan ahamiyatlidir. Mustaqil ta'limning asosiy metodi adabiyotlar ustida individual ishlashdir. Bu mustaqil ta'limning asosiy metodi adabiyotlar ustida individual ishlashdir. Bu metod axborotlar oqimida eng muhim axborotni topish, unga to'g'ri baho berish, ushbu axborotdan o'zining kasbiy faoliyatida foydalanish malakasini shakllantiradi. Qo'lga kiritilgan axborotlar asosida mustaqil mashq qilish metodlaridan foydalanish imkonini beradi. Bu metoddan foydalanish amaliy faoliyatida zarur bo'ladigan sifat ko'rsatkichlarini ta'minlaydi. Muayyan fandan o'quv dasturida belgilangan hamda talaba tomonidan o'zlashtirilishi lozim bo'lgan bilim, ko'nikma va malaka shakllantirishni, o'zlashtirish darajasini amalga oshiriladigan ta'lim shakllaridan bo'lib, o'qituvchi maslahati va tavsiyalari, bilimlar taqsimotiga tayyorgarligi asosida auditoriyadan tashqarida bajariladi. Talabalarga mustaqil ta'limni bajarish yuzasidan kafedra professor-o'qituvchilari tomonidan metodik tavsiyalar beriladi. Mustaqil ta'lim fanni o'zlashtirishga, mustaqil bilim olish va mehnat faoliyatiga yo'naltirilgan bo'lib, o'quv materiallarini ishlab chiqish va ularni amalga tatbiq etish uchun muhim ahamiyatga ega. Shuning uchun mustaqil ta'lim tizimi o'quv materiallari talabalarning fanga tegishli faoliyat usuli bo'yicha nazariy ma'lumotlar bilan bir qatorda yetarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari uchun turli xildagi, hajmdagi va murakkablikdagi topshiriqlarni qamrab olishi kerak. Mustaqil ta'limning vazifalari quyidagilardan iborat:

- yangi bilimlarni mustaqil tarzda puxta o'zlashtirish ko'nikmalariga ega bo'lish;
- kerakli ma'lumotlarni izlab topish, o'rganishning qulay usullari va vositalarini aniqlash;
- axborot manbalari va manzillaridan samarali foydalanish;

- o‘quv va ilmiy adabiyotlar, me‘yoriy hujjatlar bilan ishlash;
- elektron o‘quv adabiyotlar vama‘lumotlarbanki bilan ishlash;
- internet tarmog‘idan maqsadli foydalanish;
- berilgan topshiriqlarning ratsional(oqilona) yechimini belgilash;
- ma‘lumotlarbazasini tahlil etish;
- topshiriqlarni bajarishdatizimli vajodiy yondoshish;
- o‘quv adabiyotlaridan mustaqil holda ilmiy axborotlarni ola bilish;
- amaliy mashg‘ulotlarda mustaqil bajarish uchun berilgan amaliy topshiriqlarni bajarish va mustaqil ishlarni mas‘ul o‘qituvchi va guruh talabalari o‘rtasida himoya qilabilish va h.k.

Yuqorida aytib o‘tganimizdek, ilm fan jadal suratlar bilan rivojlanib borayotgan hozirgi zamonda barcha ma‘lumotlarni faqat dars mashg‘ulotlari davomida yetkazib berish biroz mushkul. Shu sababli mustaqil ta‘lim turi joriy qilingan bo‘lib, u o‘quvchi va talabalarni darsdan tashqari izlanishga va o‘zustida ishlashga undaydi, ularda ijodkorlik, mustaqil fikrlash va mustaqil izlanish ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Muhokama va natijalar ta‘lim jarayonida qo‘llaniladigan metodlarni shartli ravishda ikki turga bo‘lish mumkin:

- auditoriyada qo‘llaniladigan metodlar;
- auditoriyadan tashqarida qo‘llaniladigan mustaqil ta‘lim metodlari;

Auditoriyadagi nazariy va amaliy mashg‘ulotlarda qo‘llaniladigan metodlar talaba va o‘quvchilarni yangi o‘quv materialini bilan tanishtirishda, o‘tilgan mavzuni so‘rash va takrorlash hamda mustahkamlash uchun foydalaniladi.

Auditoriyadan tashqarida qo‘llaniladigan metodlar o‘quv materialini yoki vazifani mustaqil holda o‘rganish va o‘zlashtirishda foydalaniladi. Mustaqil ta‘lim metodlarini auditoriyadan tashqari qo‘llaniladigan metodlarga kiritish mumkin. Mustaqil ta‘lim metodlari yordamida o‘qituvchi o‘quv materialini talabaga yetkazib berishning maqbul yo‘llarini emas, balki talabaning ma‘lumotlarni o‘qib-o‘rganish va qayta ishlash uslubini anglatadi. Har bir o‘quvchi yoki talaba unga berilgan vazifani mustaqil ravishda o‘rganishi, tahlil qilishi va o‘zlashtirishi kerak bo‘ladi.

V.A. Yakunin o‘z-o‘zini tarbiyalashning quyidagi ta‘rifini beradi: “Integral ta‘lim tizimi tarkibida o‘z-o‘zini tarbiyalash orqali biz o‘quvchining bunday faolligini, u o‘z oldiga qo‘ygan yaqin va uzoq maqsadlarini va ularga erishish jarayonini tushunamiz” [6.159 bet].

Mustaqil ta‘limni tashkil qilishda eng keng qo‘llaniladigan usul bu talabaning individual tarzda ishlashidir. Bunda bilimga individual tarzda erishiladi, o‘qib o‘rganish shaxsiy mustaqil konstruksiyaga aylanadi, mavjud bilimlar yangi bilimlar bilan to‘ldiriladi. Bunday metodlar quyidagicha amalga oshirish mumkin.

Eng avvalo berilgan o‘quv materialini ya‘ni matn ko‘zdan kechiriladi. Mundarija bilan tanishib chiqiladi. Matnning bo‘limlari ko‘zdan kechiriladi. Keyingi bosqichda savollar shakllantiriladi, masalan, Men matndan nimani o‘rganishim lozim? Yoki matndagi qaysi ma‘lumotlar men uchun muhim? Talaba matn yoki o‘quv qo‘llanmasining qaysi bo‘limi yoki qismida tuzilgan savollarga javob topish mumkinligini aniqlaydi. Ba‘zida savolga javob butun bir o‘quv materialida emas, balki uning ma‘lum bir qismida berilgan bo‘ladi. Matn bilan ishlashning keyingi bosqichida matnni o‘qish, shu bilan birga berilgan savollarga javoblar toppish va ularni belgilab borish kerak bo‘ladi. Buni turli chizmalar yoki sxemalar yordamida amalga oshirish ham mumkin. Tuzilgan savollarga javoblarni

aniqlash va nihoyat o'quv materiali asosida egallangan bilimlar umumlashtiriladi. Bu metod mustaqil o'rganishni tizimli va puxta tashkil qilinishini ta'minlaydi. Uning yordamida talabalar matnni mustaqil o'rganish, tahlil qilish va ma'lumotlarni saralashni o'rganadilar.

Xulosa qilib aytganda, mustaqil ta'lim ma'lum bilim, ko'nikma va malakalar hamda tajribalar zahirasi asosida amalga oshadi. O'quv fanlarini chuqur va puxta o'zlashtirish, ta'lim va innovatsion yondashuvlar asosida axborotlarni mustaqil izlab topish, uni atroflicha tahlil eta olish, ilmiy-ijodiy tafakkurni boyitish, o'quv jarayonidagi savol-javob va bahs munozaralarda faol qatnashish, o'z fikr-mulohazasini asosli dalillar bilan bayon qilish hamda uni himoya eta olish qobiliyati har bir talaba – bo'lajak mutaxassis oldiga turgan dolzarb vazifa hisoblanadi. Talabalarning mustaqil ravishda ishlashlari kelajakda ularning ilmiy faoliyatlari uchun katta poydevor vazifasini o'taydi. Talabalar mustaqil ravishda tayyorlayotganlarida qo'yilgan muammolarni chuqur tahlil qilib, o'zlarining mustaqil asoslangan fikr va xulosalarini chiqarishlari kerak. Talaba va pedagog mustaqil ta'lim ularning manfaati uchun olib borilishini tushunishi kerak. Talaba bajarayotgan vazifa o'zi uchun, uning kelajakdagi muvaffaqiyatini ta'minlashining asosiy omili ekanligini tushunishi kerak. Talaba olayotgan bilim natijasiga o'zi mas'ulligini anglashi zarur. Mustaqil ta'lim talabalarga bilim berishda bu talabani o'z holiga tashlab qo'yish emas, balki pedagog tomonidan muntazam boshqariladigan talabalarning mustaqil faoliyatidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Axmedova M.E. Pedagogika nazariyasi va tarixi (O'quv qo'llanma) – T.: Tafakkur bo'stoni, 2011. 114-116 betlar
2. Axmedova M.E. Mustaqil topshiriqlar bilan ishlash va ularni baholash metodikasi (modul-kredit tizimida tilshunoslik fanlari misolida). // *Metodik qo'llanma* Toshkent – 2022. 17 bet.
3. Olimov Q.T. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari. T.; 2017 82-85 betlar
4. Мильберт Г. Е. Самостоятельная работа студентов в условиях реализации Болонского процесса//Проблемы современной филологии и лингводидактики: сб. науч. тр. Вып. 8. СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2017, С. 151.
5. Халеева И. И. Языковая политика: элемент или доминанта политики в области языкового образования // *Знание языка и языкознание*. М., 1998. 79 с.
6. Якунин В. А. Обучение как процесс управления. Психологические аспекты. Л.: ЛГУ, 1988. 159 с.
7. Mustaqil ta'lim va uni tashkil etish metodikasi. <https://eself-study.uz>.
8. Mustaqil ta'limni tashkil etishning shakli va mazmuni. <https://genderi.org>.